

Plan realizacji programu nauczania
Wychowania do życia w rodzinie
w klasach I – III szkół ponadgimnazjalnych
w roku szkolnym 2017/2018

Na podstawie programu: Wychowanie do życia w rodzinie. Program nauczania dla szkół ponadgimnazjalnych – „Wędrując ku dorosłości” opr. Teresa Król, Nr DKW-4015-22/01. Program jest realizacją podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół z dnia 27 sierpnia 2012 roku (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej opublikowane w Dzienniku Ustaw z dnia 30 sierpnia 2012 roku, poz. 977).

Klasa I

Lp.	TEMAT	TREŚCI
1.	Człowiek – płeć – miłość, czyli o lekcjach wychowania do życia w rodzinie.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dojrzała postawa wobec płciowości zadaniem życiowym każdego człowieka. 2. Uczestnictwo w zajęciach jako świadomy wybór. 3. Treści i cele zajęć WDŻ w szkole ponadgimnazjalnej. 4. Zasady i reguły pracy na zajęciach. 5. Oczekiwania uczniów wobec przedmiotu. 6. Podręcznik, ćwiczenia oraz materiały wykorzystywane na lekcjach WDŻ. 7. Biologiczne i psychologiczne znaczenie płci. 8. Miłość – największą potrzebą człowieka.
2.	Kim jest człowiek? Jaki jest sens jego życia?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Człowiek istotą wielowymiarową. 2. Ujęcie filozoficzne, społeczne i biologiczne istoty ludzkiej. 3. Godność osoby ludzkiej i wyznawany system wartości. 4. Człowiek i różne jego zachowania: zdolny do heroizmu i poświęcenia, ale także do podłości i okrucieństwa. 5. Integralna wizja osoby. 6. Poczucie sensu życia człowieka.
3.	Aby skutecznie porozumiewać się z innymi.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poziom werbalny i niewerbalny komunikacji międzyludzkiej. 2. Bariery komunikacyjne. 3. Sposoby poprawy efektywności komunikacji. 4. Pięć poziomów słuchania. 5. Rola empatii w budowaniu relacji międzyludzkich.
4.	Sztuka życia.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozpoznawanie i wyrażanie uczuć w konstruktywny sposób. 2. Inteligencja emocjonalna a jakość życia społecznego. 3. Umiejętność wyrażania własnego zdania, czyli o asertywności. 4. Sztuka asertywnego wyrażania próśb. 4. Umiejętności negocjacyjne; techniki negocjacji.
5.	Rozwój człowieka.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Metamorfoza człowieka. 2. Różne u różnych ludzi tempo, rytm i jakość rozwoju. 3. Czynniki warunkujące rozwój człowieka: <ul style="list-style-type: none"> • zadatki dziedziczne, • własna aktywność, • działanie środowiska. 4. Okresy rozwojowe: od życia płodowego do okresu dorosłości (okres prenatalny, noworodkowy, niemowlęcy, poniemowlęcy, średniego i późnego dzieciństwa, adolescencji, dorosłości). 5. Potrzeba akceptacji, bezpieczeństwa i miłości dla właściwego rozwoju małego dziecka. Skutki braku zaspokojenia tych potrzeb.
6.	Fazy rozwoju psychoseksualnego i kształtowanie się ról płciowych.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Płciowość – jako integralny składnik ludzkiej osobowości. 2. Rozwój psychoseksualny w kolejnych fazach życia: <ul style="list-style-type: none"> • niemowlęstwo, • wczesne dzieciństwo, • wiek zabawy, • okres latencji • okres dojrzewania (faza przedpokwitaniowa, pokwitaniowa, młodzieńcza). 3. Akceptacja własnej płci. 4. Dojrzewanie fizyczne a dojrzewanie psychiczne i społeczne; akceleracja.

7.	Dojrzałość człowieka. Trudności okresu dorastania.	<ol style="list-style-type: none"> Kryteria dojrzałości człowieka i zadania rozwojowe: <ol style="list-style-type: none"> sfera biologiczna, sfera psychiczna i emocjonalna, sfera społeczna, sfera duchowa. Trudności i problemy dojrzewania (faza młodzieńcza). Sposoby radzenia sobie z nimi. Standardy poradnictwa instytucjonalnego (młodzieżowego i rodzinnego). Poradnie i specjaliści udzielający pomocy.
8/9.	Kobiecość – męskość. Różnice i komplementarność. (Lekcja z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.)	<ol style="list-style-type: none"> Płciowość jako wymiar biologiczny, psychiczny i kulturowy. Modele kobiecości i męskości; wzorce płci. Komplementarność płci, czyli o wzajemnym uzupełnianiu się i dopełnianiu w sferach fizycznej, psychicznej, emocjonalnej i społecznej. Urzeczywistnianie płciowości człowieka w intymnej sferze małżeństwa. Proces przeobrażeń koncepcji męskości i kobiecości we współczesnej kulturze, m.in. panujące stereotypy a role kobiet i mężczyzn.
10/11.	Spotkania i rozstania. (Lekcja z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.)	<ol style="list-style-type: none"> Miłość samego siebie, samoakceptacja. Czekanie na miłość. Zauroczenie, zakochanie, „miłość od pierwszego wejrzenia”. Idealizacja partnera a prawda o drugim człowieku. Etapy rozwoju miłości. Znaki miłości. Proces „odkochiwania się” i młodzieńcze rozstania. Sposoby radzenia sobie w sytuacji przeżywania odrzucenia, cierpienia po rozstaniu.
12.	Radość dawania i otrzymywania, czyli natura miłości.	<ol style="list-style-type: none"> Natura miłości: zaangażowanie, altruizm, empatia. Dawca jednocześnie biorcą, czyli o fenomenie miłości. Trzy typy miłości: <ul style="list-style-type: none"> „pod warunkiem”, „z powodu”, miłość bezwarunkowa.
13.	Kochać i być kochanym/kochaną.	<ol style="list-style-type: none"> Rodzaje miłości: epithumia, eros, storge, phileo, agape. Miłość prawdziwa (dojrzała) – to znaczy jaka? Cechy miłości małżeńskiej (prawdziwie ludzka, wierna i wyłączna, płodna).
14/15.	Czekać – nie czekać?, czyli o inicjacji seksualnej. (Lekcja z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.)	<ol style="list-style-type: none"> Dojrzałość biologiczna a psychiczna i społeczna nastolatka; zjawisko akceleracji. Istota aktu seksualnego. Motywy inicjacji seksualnej – fakty i mity. Przedwczesna inicjacja seksualna a nietrwałość związków. Konsekwencje biomedyczne, psychiczne i społeczne przedwczesnej inicjacji seksualn. Współżycie seksualne a więź na płaszczyźnie emocjonalnej i duchowej; zobowiązania psychiczne i moralne.
16/17.	NIE dla presji seksualnej. (Lekcja z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.)	<ol style="list-style-type: none"> Człowiek – istotą płciową w sferze popędowej, emocji, uczuć wyższych i w sferze duchowej. Przejawy płciowości człowieka: napięcia seksualne, podniecenie, działanie seksualne. Seks a moralność; brak zgody na krzywdę. Potrzeba kontroli rozumu, woli oraz wypracowanego systemu wartości, aby drugi człowiek był traktowany podmiotowo, nie przedmiotowo. „Szybkie numerki” i co dalej... Moda na używki zamiast racjonalnego myślenia. Umiejętność mówienia „NIE” w sytuacji presji seksualnej.
18/19.	O integracji seksualnej, czyli seksualnej dojrzałości. (Lekcja z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.)	<ol style="list-style-type: none"> Wypracowanie umiejętności kierowania własnymi pragnieniami erotycznymi i seksualnymi – jako podstawowa potrzeba dojrzałej miłości. Erotyzacja przekazów medialnych a rzeczywistość. Problem pornografii. Integracja seksualna jako zjednoczenie sfery popędowej z emocjonalną (uczuciową), intelektualną (poznawczą) oraz duchową (hierarchią wartości i woliwną). Zaangażowanie we własną integrację seksualną. Etapy integracji seksualnej. Wierność i zaufanie – podstawą prawdziwych i głębokich więzi w małżeństwie i rodzinie.

Klasa II

Lp.	TEMAT	TREŚCI
1.	Zaburzenia w osiągnięciu tożsamości płciowej.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zagadnienia, które będą przedmiotem zajęć w drugiej klasie WDŻ. 2. Płeć jako ogół cech charakterystycznych dla mężczyzn i kobiet: płeć chromosomalna (genotypowa), gonadalna, genitalna, hormonalna, metrykalna (socjalna). 3. Współczesne zjawisko kulturowe – teoria płci społecznej (gender). 4. Zaburzenia w identyfikacji płciowej (nieokreślona płeć biologiczna, transseksualizm, transwestytyzm). 5. Trudności w osiągnięciu tożsamości płciowej, możliwości pomocy.
2/3.	Przemoc i przestępstwa seksualne. (Lekcja z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Normy zachowań seksualnych; trzy funkcje seksualności (biologiczna, psychologiczna, społeczna). 2. Nieprawidłowości życia psychoseksualnego (pedofilia, kazirodztwo, gwałt, ekshibicjonizm, sadyzm, masochizm). 3. Przemoc seksualna, w tym sexting; sposoby obrony. 4. Niepokojące sygnały; zanim człowiek zdecyduje się na wspólne życie. 5. Zapobieganie przemocy i przestępstwom seksualnym. 6. Ośrodki pomocy psychologicznej, medycznej i prawnej.
4.	Orientacja homoseksualna a zachowania tolerancyjne i nietolerancyjne.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Homoseksualizm jako orientacja seksualna. 2. Homoseksualizm pozorny i rzeczywisty. 3. Przyczyny homoseksualizmu (uwarunkowania biologiczne i psychogenne). 4. Tolerancja uznająca prawa innych i szanująca odrębność poglądów. 5. Formy dyskryminacji wobec odmienności seksualnych, kulturowych, etnicznych i religijnych. 6. Przeciwdziałanie dyskryminacji „inności”. 7. Tolerancja dla inności, ale nie dla zachowań przestępczych, destrukcyjnych i demoralizujących.
5/6.	Coraz więcej chorób przenoszonych drogą płciową, coraz więcej zakażonych. (Lekcja z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozprzestrzenianie się chorób jako skutek częstej zmiany partnerów i braku wiedzy. 2. Rodzaje chorób przenoszonych drogą płciową: <ul style="list-style-type: none"> • bakteryjne, • pierwotniakowe, • wirusowe, • grzybicze. 3. Profilaktyka chorób przenoszonych drogą płciową, ze szczególnym uwzględnieniem zapobiegania infekcji wirusem HPV (rak szyjki macicy) i wirusowego zapalenia wątroby.
7.	Jak uchronić się przed AIDS?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Najważniejsze fakty z historii badań nad wirusem HIV i chorobą AIDS. 2. Sytuacja epidemiologiczna w Polsce i na świecie. 3. Drogi zakażenia wirusem HIV. 4. Etapy rozwoju zakażenia wirusem HIV prowadzące do choroby AIDS. 5. Chory na AIDS w rodzinie. 6. Leczenie zakażeń HIV. 7. Jak uniknąć zachowań ryzykownych?
8/9.	Seks i życiowe decyzje. (Lekcja z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Satysfakcja seksualna mężczyzny i kobiety; różnice i konsekwencje. 2. Ważne wybory: seks jako odbarczenie fizyczne czy wzajemne oddanie; całkowity dar z siebie w prawdziwej miłości. 3. Seks i zasady moralne; czy i jak wpływają na dalsze losy miłości. 4. Rola rodziców w przekazywaniu norm i zasad etycznych. 5. Seks oderwany od miłości (dezintegracja); uzależnienie i autodestrukcja.
10.	Test z dojrzałości do małżeństwa.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Z kim na całe życie, czyli o wyborze współmałżonka. 2. Dojrzałość do małżeństwa (fizyczna, prawna, psychiczna, umysłowa, uczuciowa, społeczna, socjalna). 3. Kryteria wyboru partnera życiowego (atrakcyjność fizyczna, ocena cech charakteru, podobieństwo postaw, oczekiwania satysfakcji seksualnej, wiek, wykształcenie, warunki materialne, akceptacja wyboru przez rodziców). 4. Motywy niedojrzałe wyboru współmałżonka (chęć ucieczki z domu, nieplanowana ciąża, zdobycie wartości materialnych). 5. Ślub; waga przysięgi małżeńskiej (wierność, zaufanie, dialog).
11.	Być matką, być ojcem.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Świadome i odpowiedzialne planowanie potomstwa. 2. Zdrowie przyszłej matki: <ul style="list-style-type: none"> • niezbędne badania lekarskie, w tym dot. chorób przenoszonych drogą płciową, • rezygnacja z używek (papierosy, alkohol – ryzyko zespołu FAS u dziecka), • pierwotna profilaktyka wad cewy nerwowej (rola kwasu foliowego), • stan szczepień (uwaga: różyczka!),

Lp.	TEMAT	TREŚCI
		<ul style="list-style-type: none"> • ciąża a konflikt serologiczny, • ciąża a choroby odzwierzęce (toksoplazmoza). 3. Zdrowie przyszłego ojca: <ul style="list-style-type: none"> • zaniechanie używek (alkohol, papierosy) w okresie 2 miesięcy poprzedzających poczęcie dziecka. 4. Kondycja psychiczna i uczuciowa (miłość) małżonków. 5. Zabezpieczenie niezbędnych warunków materialnych dla dziecka. 6. Rozpoznanie ciąży i rozwój dziecka w okresie prenatalnym.
12/13.	Świadomość własnej płodności. <i>(Lekcja z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.)</i>	1. Prokreacja; macierzyństwo, ojcostwo. 2. Układ rozrodczy męski. 3. Układ rozrodczy żeński. 4. Cykl owulacyjny. 5. Hormonalna regulacja cyklu. 6. Zapłodnienie. 7. Rozwój zarodkowy – pierwsze dni życia dziecka.
14/15.	Zgodnie z naturą, czyli o metodach rozpoznawania płodności. <i>(Lekcja z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.)</i>	1. Korzyści z obserwacji cyklu. 2. Skuteczność metod naturalnego planowania rodziny (wskaźnik Pearla). 3. Objawy płodności i niepłodności w cyklu kobiety – podstawowa temperatura ciała (PTC), śluz szyjkowy, ból owulacyjny. 4. Przegląd metod NPR (metoda Billingsów, termiczna, metody symptotermiczne: J. Rötzera, podwójnego sprawdzenia – angielska).
16.	Odpowiedzialne rodzicielstwo, to znaczy...	1. Trudności w stosowaniu metod NPR. 2. Odpowiedzialność mężczyzny w sferze prokreacji. 3. Atuty metod NPR. 4. Aparaty wspierające wyznaczanie okresów płodności i niepłodności: Bioself, Baby-Comp, Pearly, Persona. 5. Programy komputerowe, np. CTLife. 6. Strony internetowe i poradnictwo dot. NPR.
17.	Antykoncepcja.	1. Skuteczność antykoncepcji – wskaźnik Pearla. 2. Środki mechaniczne. 3. Środki chemiczne. 4. Środki hormonalne. 5. Wkładka wewnątrzmaciczna. 6. Antykoncepcja postkoidalna. 7. Sterylizacja.
18.	W poszukiwaniu idealnej metody antykoncepcji.	1. Każde dziecko ma prawo do akceptacji i miłości od samego początku. 2. Rola ojca w przyjęciu dziecka. 3. Planowanie poczęć – wspólną sprawą kobiety i mężczyzny. 4. Płodność darem czy koszmarem. 5. Która z metod ograniczania płodności jest najbliższa ideałowi?
19.	Aborcja. Co mówi na ten temat prawo, medycyna i kodeks etyczny?	1. Nauka o początkach życia ludzkiego. 2. Prawo: ustawa z dnia 7 stycznia 1993 roku o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. nr 17 poz. 78 z późn. zm.). 3. Medycyna: zdrowotne skutki aborcji dla matki (fizyczne i psychiczne). 4. Kodeks etyczny: każde dziecko ma prawo do życia. 5. Nieplanowana ciąża; gdzie szukać pomocy.

Klasa III

Lp.	TEMAT	TREŚCI
1.	Komunikacja w małżeństwie, czyli powodzenie związku.	1. Życie w małżeństwie, w którym są zaspokojone potrzeby: <ol style="list-style-type: none"> miłości i afiliacji, bezpieczeństwa i zaufania, przyjaźni, sukcesu i osiągnięć, rozwoju i twórczości. 2. Komunikacja małżeńska – pełna i otwarta; komunikat „ja”. 3. Dialog – nastawienie pozytywne i negatywne; rodzaje dialogu. 4. Zagrożenia komunikacji małżeńskiej.
2.	Aby miłość nie wygasła, czyli o sztuce rozwiązywania konfliktów.	1. Definicja konfliktu. 2. Przyczyny konfliktów i kryzysów. 3. Wpływ relacji w rodzinie macierzystej. 4. Relacje w małżeństwie i rodzinie. 5. Odmienność psychiczna. 6. Niewłaściwa komunikacja. 7. Sposoby rozwiązywania konfliktów i zapobieganie kryzysom.
3.	Funkcje rodziny.	1. Rodzina – wspólnotą osób, która zaspokaja podstawowe potrzeby człowieka. 2. Funkcje rodziny: <ol style="list-style-type: none"> prokreacyjna, ekonomiczna, sojalizacyjna i religijna, opiekuńcza, wychowawcza, kulturowa, 3. Rodziny dysfunkcyjne, w których jedna lub kilka funkcji nie jest realizowanych.
4.	Jak być dobrym rodzicem, czyli o znaczeniu prawidłowych postaw rodzicielskich.	1. Dobrze wychować tzn. dać dziecku korzenie i skrzydła. 2. Prawidłowe postawy rodzicielskie: <ol style="list-style-type: none"> akceptacji, współdziałania z dzieckiem, autonomii, uznania praw dziecka. 3. Nieprawidłowe postawy rodzicielskie: <ol style="list-style-type: none"> odrzućenie, postawa nadmiernie ochraniająca, postawa nadmiernie wymagająca, postawa niekonsekwentna. 4. Prawo dziecka do szacunku (J. Korczak).
5/6.	Samotne rodzicielstwo – czy zawsze musi być trudne? <i>(Lekcja z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.)</i>	1. Przyczyny powstawania rodzin niepełnych. 2. Jak zadbać o rozwój własny i dziecka? 3. Pułapki samotnego rodzica: <ol style="list-style-type: none"> „emocje na huśtawce”, przemieszanie ról, trudna sytuacja materialna, „wszystko na mojej głowie”, osamotnienie i zamknięcie, triangulacja (rodzice wciągają dziecko do swoich konfliktów), symbiotyczna relacja. 4. Pomoc dla samotnych rodziców (organizacje pozarządowe, wyznaniowe, preferencje ze strony państwa).
7.	Pragnienie dziecka. Jak rozwiązać problem niepłodności?	1. Brak dziecka, czyli bezdzietność. 2. Jak zaspokoić „głód posiadania” dziecka? <ol style="list-style-type: none"> metoda in vitro, naprotechnologia, adopcja. 3. Polskie prawo o przysposobieniu (adopcji). 4. Rodziny zastępcze.
8/9.	Każdy ma prawo żyć godnie – bez przemocy. <i>(Lekcja z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.)</i>	1. Co mówią statystyki policyjne o przemocy? 2. Czym jest przemoc domowa? 3. Dlaczego przemoc zniewala? 4. Mity dotyczące przemocy. 5. Jak przemóc niemoc? 6. Jak rozpoznać osobę, która kocha dojrzałe? 7. Gdzie szukać pomocy?

Lp.	TEMAT	TREŚCI
10.	Poradnictwo młodzieżowe i rodzinne.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poradnictwo – jako wsparcie człowieka w kryzysie i poszukiwanie optymalnych rozwiązań problemu życiowego. 2. Obszary poradnictwa. 3. Rodzaje poradnictwa. 4. Standardy poradnictwa instytucjonalnego.
11,12.	<p>O pornografii, czyli komercjalizacji ludzkiej seksualności. (Lekcja z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pornografia jako fałszywe wyobrażenie więzi między kobietą a mężczyzną. 2. Współżycie seksualne – oderwane od miłości, małżeństwa i odpowiedzialności za drugą osobę. 3. Zjawisko banalizowania współżycia seksualnego. 4. Instrumentalne traktowanie drugiego człowieka, szczególnie kobiety. 5. Uzależnienie od pornografii. 6. Pornografia i biznes.
13,14.	<p>Trudności życia małżeńskiego: alkoholizm, narkomania, sekty. (Lekcja z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Alkoholizm, który niszczy więzi rodzinne, prowadzi do przemocy i biedy materialnej: <ol style="list-style-type: none"> a) manipulacje i szantaże uzależnionego, b) cierpienia najbliższych, c) przezwyciężanie problemów i sposoby pomocy, d) abstynencja młodzieży, szczególnie pochodzącej z rodzin z problemem alkoholowym. 2. Narkotyki – śmiertelna pułapka <ol style="list-style-type: none"> a) szybkie uzależnienie, b) naiwność młodzieży, c) zerwanie więzi rodzinnych, d) narkomania a choroby i przestępczość, e) konieczność terapii. 3. Sekty i zysk finansowy <ol style="list-style-type: none"> a) „bombardowanie miłości”, b) sposoby manipulacji, c) obietnica szczęścia, d) uwaga: znaki ostrzegawcze przed sektami, e) sposoby uchronienia się przed sektami.
15.	Rodzina i prawo.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prawodawstwo wobec rodziny: <ol style="list-style-type: none"> a) akty prawne regulujące funkcjonowanie rodziny, b) podstawowe pojęcia dot. rodziny, c) małżeństwo: <ul style="list-style-type: none"> • zasady prawa małżeńskiego, • zawarcie małżeństwa, • formy zawarcia małżeństwa, • skutki prawne zawarcia małżeństwa. d) Rodzice – dzieci: <ul style="list-style-type: none"> • władza rodzicielska, • ingerencje w sferę władzy rodzicielskiej, • alimentacja. 2. Obowiązki państwa wobec rodziny.
16/17.	<p>Gdy małżeństwo się rozpada. (Lekcja z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Separacja, czyli czasowe zawieszenie życia małżeńskiego. 2. Ostateczny rozpad życia małżeńskiego. 3. Rozwód i separacja w polskim prawie. 4. Polskie prawo a konkubinat. 5. Rozwód a dzieci. 6. Miłość i dojrzałość – gwarantami trwałości małżeństwa i rodziny.
18.	Gdy nie wszyscy są zdrowi, czyli o starości i niepełnosprawności w rodzinie.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Starzejące się społeczeństwo. 2. Człowiek sędziwy w rodzinie: <ol style="list-style-type: none"> a) charakterystyka człowieka starszego, b) postawa młodych wobec ludzi starszych i schorowanych. 3. Człowiek niepełnosprawny w rodzinie: <ol style="list-style-type: none"> a) niepełnosprawność fizyczna, b) niepełnosprawność psychiczna. 4. Obawy i lęki przed człowiekiem niepełnosprawnym. 5. Pomoc w rodzinie osobom chorym i niepełnosprawnym. 6. Pomagający człowiek nie tylko dawcą, lecz również biorcą. 7. Organizacje państwowe, społeczne, wyznaniowe wspierające niepełnosprawnych. 8. Wolontariat potrzebny od zaraz.

Lp.	TEMAT	TREŚCI
19.	Zmierzch dnia, czyli zakończenie życia.	1. Pożegnanie i śmierć bliskich. 2. Problem eutanazji. 3. Reakcje po stracie bliskich osób; etapy przechodzenia przez okres żałoby. 4. Wyrażanie wdzięczności – istotne dla więzi międzyludzkich. 5. Zakończenie zajęć WDŻ. 6. Ankieta ewaluacyjna. 7. Podsumowanie zajęć, podziękowanie i życzenia.

Metody i techniki nauczania

Praca w grupach, praca w parach – główne metody rozwijające umiejętność współpracy i współdziałania w grupie.

Metoda „burzy mózgów” znana jest także pod nazwami "giełda pomysłów" lub "fabryka pomysłów". Angażuje wszystkich uczniów, każdemu dając możliwość nieskrępowanej wypowiedzi. Jest to metoda, która polega na możliwości szybkiego zgromadzenia wielu hipotez rozwiązania postawionego problemu w krótkim czasie.

Drama – symulacja ról polega na analizie danego zagadnienia poprzez wejście w sytuację osób, które rzeczywiście przeżywają omawiany problem. Chętni uczestnicy wcielają się w role tych osób i odgrywają określoną sytuację. Każdy uczestnik powinien posiadać wystarczającą wiedzę o zakładanych okolicznościach, aby mógł prawidłowo zrozumieć rolę, którą ma odegrać. Po skończonej scenie uczniowie dzielą się swoimi przeżyciami.

Technika pracy w parach – po wykonaniu ćwiczeń uczniowie są proszeni o zwrócenie się do swojego sąsiada w celu omówienia zagadnienia. Technika ta jest stosowana szczególnie wtedy, gdy uczniowie mają przekazywać informacje związane z osobistymi przeżyciami, lub dawać sobie nawzajem rady.

Pogadanka polega na rozmowie nauczyciela z uczniem. Pedagogiczne walory pogadanki zależą od umiejętności formułowania pytań, które mają wywoływać niepokój intelektualny i uruchamiać sferę emocjonalną. Pytania te powinny aktywizować uczniów do myślenia i gotowości podjęcia dialogu.

Dyskusja panelowa – kilku uczniów „ekspertów” wymienia swoje poglądy na jakąś kwestię. Reszta klasy przysłuchuje się, a pod koniec sesji zadaje „ekspertom” pytania.

Debata oksfordzka – dyskutuje kilku uczniów podzielonych na dwa obozy. Debatą kieruje moderator.

Metoda „karo” (diamentu) – uczniowie indywidualnie lub w grupach otrzymują 9 kart w kształcie rombu, na których są umieszczone stwierdzenia dotyczące omawianego zagadnienia. Następnie układają karty w kształcie karo, umieszczając najwyżej kartonik z hasłem według nich najistotniejszym, poniżej umieszczają karty z hasłami mniej istotnymi. Technika ta uświadamia uczniom, że istnieją różne hierarchie wartości, i dlatego angażuje uczniów w dyskusję i pobudza do refleksji.

Technika zdań niedokończonych – ćwiczenie może przebiegać indywidualnie lub w grupach. Nauczyciel przygotowuje zestaw niedokończonych zdań, które dokończą uczniowie. Ćwiczenie to ułatwia samodzielne wypowiadanie się i przywołuje pewne skojarzenia.

Metoda sytuacyjna (analiza przypadków) – uczniowie samodzielnie rozwiązują problemy zawarte w odpowiednio dobranych sytuacjach (rzeczywistych, bądź fikcyjnych). Zadaniem nauczyciela jest trafne dobranie przykładów zaczerpniętych z prasy młodzieżowej, listów do redakcji lub opowiadań, filmów. Uczestnicy mają okazję poznawać własne zachowania, systematyzować hierarchię wartości, które motywują do programowania konkretnych rozwiązań.

Metoda „śniegowej kuli” – przechodzenie od pracy indywidualnej do pracy na forum klasy. Uczniowie samodzielnie zastanawiają się nad problemem, następnie o dyskutują w parach. Pary łączą się w „czwórki” i wymieniają poglądy, następnie w „ósemki”, „szesnastki” i dyskusja przenosi się na forum klasy.

Metoda trybunału – przy dokonywaniu osądu danego zdarzenia, zjawisk, postawy osoby lub grupy, tworzymy ze społeczności uczniowskiej quasi-trybunał sądowy. Wyznaczamy: sędziego, prokuratora, grupę ławników, obrońców i oskarżycieli:

- sędzia otwiera przewód sądowy i określa przedmiot rozprawy, czuwa nad całością,
- prokurator wygłasza mowę oskarżycielską,
- rzecznicy stron uzasadniają swoje racje.

Po dyskusji i wypowiedzeniu się rzeczników ławnicy uzgadniają werdykt (winny lub niewinny). Po naradzie przewodniczący ławników informuje o wyniku narady, a sędzia ogłasza ostateczny wyrok.